

A PSZICHEDELIKUMOK MŰVÉSZEK VERBÁLIS VISELKEDÉSÉRE GYAKOROLT HATÁSAI

Iszáj Fruzsina^{1,2}, Ehmann Bea³ & Demetrovics Zsolt²

¹Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Doktori Iskola; ifruzszi@gmail.com

²Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológia Intézet, Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék; demetrovics@t-online.hu

³Magyar Tudományos Akadémia, Természettudományi Kutatóközpont, Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet; ehmann.bea@ttk.mta.hu

Absztrakt

Tanulmányunk célja az volt, hogy megvizsgáljuk a pszichedelikus szerhasználat kreatív alkotók nyelvhasználatára gyakorolt hatásait. Félig strukturált interjúkat vettünk fel 60 művésztől. A vizsgálati személyek egy strukturált kérdőívet töltöttek ki a szerhasználati szokásokat illetően, amelyek mentén két csoportba osztottuk őket: pszichedelikus és kontroll csoport. Három szókatégoriát dolgoztunk ki – kreativitás, tudatosság és spiritualitás. Az adatok elemzése a NooJ nyelvi fejlesztő környezet segítségével történt. Az eredmények szerint a szógyakoriság mindhárom kategória esetében szignifikánsan magasabb volt a pszichedelikus csoportban. Az interjúk kvalitatív tartalomelemzésével a művészek észrevételeibemutatásra kerülnek az alkotási folyamat és szerhasználat viszonylatát illetően. A pszichedelikus csoport tagjai gyakrabban beszélnek a három kategória témáiról, bár további kutatások szükségesek ahhoz, hogy mélységében vizsgálhassuk meg ezt a kapcsolatot.

Kulcsszavak: kreativitás ■ tudatosság ■ spiritualitás ■ pszichedelikus szerek ■ kvalitatív adatelemzés ■ tartalomelemzés ■ NooJ

Abstract

Abstract: The goal of the study was to analyse the effects of psychedelic substance use on creative artists' language behavior. Semi-structured interviews were recorded with 60 artists. A structured questionnaire related to substance use was administered. Based on these, participants were divided either into a psychedelic substance user or a control group. Three word categories - creativity, consciousness and spirituality - were devised. The data were analyzed by the NooJ linguistic development environment software. The word frequencies in all three categories were found to be significantly higher in the psychedelic substance user group. Artists' perceptions about the two notions are also introduced. Participants of the psychedelic substance user group use the words of the three topics more often, although, further researches are needed to study this relationship in depth.

Keywords: creativity ■ consciousness ■ spirituality ■ psychedelic substances ■ qualitative data analysis ■ content analysis ■ NooJ

1. BEVEZETÉS

Az alkotás olyan kreatív folyamat, amely során a művészek mind a tudatos, mind a tudattalan folyamatokat használják, amely azt engedi sejtetni, hogy magas fokú érzékenységgel rendelkeznek (Knafo, 2008). Így jobban reagálnak az érzelmekre és magasabb a toleranciaszintjük a szélsőséges érzelmi állapotokat tekintve. Az alkotási folyamat velejáráó elemei a 'módosult tudatállapotok', amelyek számos módon elérhetőek, mint például meditációval, szenzoros deprivációval, hipnózissal stb., illetve pszichoaktív szerek használatával is, amely ezen tanulmány tárgyát képezi. A kreatív folyamat harmadik elemeként a spiritualitás említhető; az emelkedett szenzitivitás okán a spiritualitás a művészek hétköznapijainak szerves részét képezheti. Bár, hogy a művészek hogyan képesek az alkotási folyamatot kíséró szélsőséges emocionális állapotok tolerálására, egyelőre tisztázatlan kérdés: emelkedett érzékenységet érzékelhetnek, vagy más alkalmakkor el is nyomhatják ezeket (Iszáj és Demetrovics, 2011). Tanulmányunk célja annak felderítése volt, milyen különbségek lehetnek a művészek nyelvi viselkedését illetően a szerhasználatra vonatkoztatva a két csoport tekintetében.

Ebben a tanulmányban először a pszichedelikus élmények és az alkotási folyamat jellemzőit mutatjuk be, a hangsúlyt a kreativitásra, a tudat különböző állapotaira és a spiritualításra fektetve. Ezután bemutatjuk ezen jelenségekkel kapcsolatos, művész populáción véghezvitt vizsgálatunkat.

A pszichedelikus élmények jellemzői

A pszichedelikumok módosult tudatállapotot és misztikus élményeket okozhatnak (Ujváry, Demetrovics, 2009). Az LSD és ehhez hasonló szerek – mint például pszilocibin tartalmú gombák, ayahuasca, ibogaine vagy meszkalin – jellemzője, hogy az általuk okozott változások átmenetiek és a személy viselkedési mechanizmusai 'átprogramozódhatnak' módosult tudatállapotban (McCabe, 1974, p. 2). Továbbá McCabe szerint az élménynek hosszú távú hatása lehet a viselkedésre, amely olyan faktoroktól függ, mint a szer típusa, a használó személyisége és környezete (Zinberg, 1984). Ezen felül McCabe a pszichedelikus élményt olyan állapotként mutatta be, amelyben a szentség és kimondhatatlanság érzése fedezhető fel és az ezen állapotokban érzékelt valóság esetenként reálisabbnak tűnhet, mint a normál tudati állapotban érzékelt. Empirikus viszonylatban Dobkin de Rios és Janiger (2003) vizsgálatukban azt találták, hogy az LSD-t önkéntesként kipróbált személyek 24%-a számolt be misztikus vagy spirituális élményekről a 'high' állapot során, amely azt implikálja, az LSD képes lehet a használó kreativitását és tudatosságát emelni. Doblin és mtsai (1999) 40 éves utánkövetéses vizsgálatukban az LSD hatásait vizsgálták 45 személlyel,

akiknek átlagéletkora 70,3 volt. Egy kivételével minden alany arról számolt be, hogy az LSD élménynek hosszú távú pozitív hatása volt az életére, és legtöbbjük transzformatív alkalomként emlékszik erre vissza.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az LSD és más pszichedelikus szerek szubjektív élménye legfőképp a nyitottság és spiritualitás érzéseivel jellemezhető. A művészek között számos olyan példát találunk, akik pszichedelikus szerekkel éltek/élnek. Masters és Houston (1968) vezette be a 'pszichedelikus művész' terminust, amely alapját jelentette Berge (2002) 'médiumi művészet' fogalmának – a pszichedelikus szerek által inspirált irányzatnak. Képviselői a festészet terén például a holland Jan Kervezee, aki 14 éven keresztül minden nap LSD-t vett be munka előtt, vagy a francia illetőségű Henri Michaux, akinek munkáit ugyancsak pszichedelikumok inspirálták. Kortárs viszonylatban jól ismert Alex Grey vizionárius művész. Egy másik kortárs példa Robert Crumb 'pszichedelikus képregényrajzoló', akit Jones (2007) a pszichedelikus szerhasználatról szóló tanulmányának tárgyául választott. Az irodalom terén Aldous Huxley a leg híresebb példa, akinek elbeszélése, 'Az észlelés kapu' (1954), első meszkalin élményének leírásáról szól. Másik irodalmi figuraként megemlíthető Allen Ginsberg (Knafo, 2008).

Pszichedelikumok és kreativitás

Az 1950-, 60-, 70-es évek során csupán néhány tudományos vizsgálat kereste az összefüggést a kreativitás és a pszichedelikumok között (Sessa, 2008), amelyek közül a legtöbb elméleti jellegű volt. Krippner (1968) például azt állapította meg, hogy a módosult tudatállapotok és a kreatív folyamat hasonlatosak abban a tekintetben, hogy mindkettő könnyebb hozzáférést biztosít a tudattalanhoz és intuíciónhoz. A pszichedelikumok által kiváltott módosult tudatállapotok másik jellemzőjeként a hétköznapi valóságtól való eltávolodást írja le, amelybe a kulturális aspektusok is beletartoznak: ilyen módon kulturálisan független műalkotások születhetnek. Fischer és mtsai (1972) hasonlóan közelítik meg a jelenséget azt állítva, hogy a tudat különböző állapotait kreatív állapotként is meg lehet élni, habár az egyáltalán nem biztos, hogy ezek kreatív teljesítményhez is vezetnek. Az ezen tudati állapotokban a Csíkszentmihályi (1998) által leírt 'aha' élmény a közös, amely az alkotás során létrejövő áramlatélményre vonatkozik, amely belső szabadságot eredményezhet az egyénben.

Empirikus vizsgálatok azt mutatják, hogy a pszichedelikumok hatással lehetnek a kreativitás különböző aspektusaira, amennyiben figyelembe vesszük a fent említett személyiségi tényezőket, a környezetet és a használt szertípusát (Zinberg, 1984). Jones (2007) esettanulmányában Robert Crumb képregényrajzoló kreatív teljesítményét vizsgálta meg pszichedelikum-használatának függvényében. Az eredmények szerint Crumb szerhasználata szignifikánsan megváltoztatta a

művek stílusát nemcsak a használati fázisban, hanem utána is. Ehhez kapcsolódik Fischer és Scheib (1971) empirikus vizsgálata, amelynek fókuszában a pszilocibin kreativitásra gyakorolt hatása állt. 21 főiskolai hallgató rajzait és írásait értékelték pszilocibin-használat előtt, szerhatás alatt és utána. Eredményként arra jutottak, hogy a pszilocibin emelte a kreatív teljesítményt. Bár a szerzők megjegyzik, hogy a szer csupán olyan jellemzőket erősített, amelyek eredendően jelen voltak a résztvevőkben. Továbbá Masters és Houston (2000) olyan eszköznek tekintik a pszichedelikus élményt, amely képes elősegíteni és fokozni a kreativitást. A művész ily módon képes kommunikálni a tudattalannal, emellett a gondolkodási folyamatok flexibilisek és változékonyabbak, a figyelem spektruma szerteágazóbb lesz. Janiger (lásd Dobkin de Rios és Janiger, 2003) tanulmányozta az LSD kreativitásra gyakorolt hatásait 60 hivatásos művész körében, akiket arra kértek, hogy rajzoljanak egy kachina babát normál tudati állapotban és LSD hatása alatt. A műalkotások tekintetében az LSD hatás alatt készült alkotások tekervényesebbek és oszcillálóak voltak a normál tudati állapotban alkotottakhoz képest. A műveket magasabb fokú originalitás jellemezte és az LSD által inspirált munkák esztétikai értéke magasabb volt (Dobkin de Rios és Janiger, 2003). Magyar viszonylatban Frecska és mtsai (2012) vizsgálták meg az ayahuasca kreativitásra gyakorolt hatásait. 40 személyt vontak be a vizsgálatba (17 férfi), akik sorozatos ayahuasca ceremóniákon vettek részt. A kreativitás tekintetében a szertartások után a személyek Torrance-teszten elért originalitás pontszáma szignifikánsan magasabb volt a kontrollcsoporthoz viszonyítva (N=21; 10 férfi).

Pszichedelikumok és tudatosság

Grinspoon és Bakalar (1979) azt a nézetet osztották, hogy a pszichedelikus anyagok ígéretes eszközök lehetnek a tudatosság megértésének területén. Az LSD élmény a halál és újjászületés érzéseinek megtapasztalásával, következképp a szelf transzformációjával hozható összefüggésbe. Móró és mtsai (2011) egyetértenek ebben, arra utalva, hogy a pszichedelikus szerek tudatos használatával mélyebb introspekció érhető el, amely az önismeret részét képezi. Ehhez kapcsolódva Farthing (1992) koncepciójában bemutatta az *'interpretatív introspekció'* terminusát, amely a személy érzéseinek, gondolatainak és viselkedésének premisszáival foglalkozik.

Grof (2000) azt a nézetet képviseli, hogy a tudatosság minősége mélyen és lényegében változik meg az LSD által kiváltott holotróp állapotokban, amely két különböző realitást enged érzékelni. A holotróp állapotok – a különbözőképp kiváltott módosult tudatállapotok – befolyásolják a gondolkodási folyamatokat, és míg az intellektus nem károsodik, mechanizmusaik nagyon eltérnek a megszokottaktól. Farthing (1992) bevezette az absztrakcióra és interferenciára vo-

natkozóan a konceptuális gondolkodás kérdéskörét. Ez azt jelenti, hogy a személyek LSD hatás alatt másképp képesek kategorizálni és általánosítani a fogalmakat, hogy megtalálják a hasonlóságokat, illetve különbségeket közöttük. Mivel a hagyományos asszociációkkal való kapcsolatuk lazább lesz a módosult tudatállapot miatt, szokatlan összeköttetéseket fedezhetnek fel a fogalmak között. A pszilocibin kutatások tekintetében is hasonló eredményt kaptak, pl. Carhart-Harris és mtsai (2012) 30 egészséges személy agyműködését vizsgálták meg pszilocibin hatása alatt agyi képalkotó eljárásokkal. Eredményként a pszichedelikumok szubjektív hatását úgy írják le, mint amely közben az agy főbb csomópontjain csökkent aktivitás illetve konnektivitás jön létre, amely mérsékelt kognitív működést tesz lehetővé.

Pszichedelikumok és spiritualitás

A pszichedelikumok és spiritualitás közötti kapcsolat elméleti háttere ősi tradíciókban gyökerezik, amelyek szerint ezen szerek szent potenciállal rendelkeznek, amelyekkel a használók képesek közvetíteni a kommunikációt az Istennel, az univerzummal stb. Erre példaként az Ayahuasca említhető, amelyet rituális környezetben fogyasztanak például a Santo Daime vagy az União do Vegetal egyházakban (MacRae, 2004).

Holotróp állapotokban a világ spirituális dimenziója könnyebben érzékelhető, mint hagyományos tudati állapotban. Az élmények általában a természethez, a kozmoszhoz és archetípusokhoz köthetőek leginkább. Ezeket különböző felismerések illetve revelációk kísérik, amelyek közül a legérdekesebbek filozófiai, metafizikai és spirituális témákból származnak. Az élmények során megélt érzelmek is a megszokottól eltérőnek tűnhetnek; intenzívebbé válnak és természetük megváltozik. Ezek esetlegesen facilitálhatják a lélek halálát és újjászületését, vagy az egység érzését (Grof, 2000). Ide köthető a spiritualizmus fogalma, amelyet Dobkin de Rios és Janiger (2003) az 'egység' terminus alapján határozták meg úgy mint 'a kötődés vagy egység közvetlen észlelését' (116. o.). Így az LSD típusú élmények során a használók mélyebb spirituális kapcsolatot és az egység érzését élhetik meg. Empirikus viszonylatban, Pahnke a pszilocibin inspiritáltságra gyakorolt hatását vizsgálta meg a hatvanas években vallásos személyek körében 6 hónapos utánkövetéssel. Rick Doblin végezte ennek a kísérletnek a hosszútávú utánkövetését. Az eredmények egyértelműen arra utalnak, hogy amennyiben a pszilocibint vallásos környezetben használják, kultúráktól független misztikus élményeket képes eredményezni. Mindkét utánkövetés megerősítette Pahnke hipotézisét, miszerint a pszilocibin-használó csoport tagjai hosszú távú pozitív változást érzekeltek az attitűdjükben és viselkedésükben (Doblin, 1991). Hasonló eredményeket kaptak Griffith és mtsai (2006), mikor vallásos felnőtt személyek körében vizsgálták a pszilocibin hatásait. A miszti-

kus élmények száma pszilocibin hatására nőtt és a szer hatásának lényeges egyéni és vallásos jelentősége volt. Továbbá a vizsgálati személyek pozitív változást érzektek az attitűdjükben és viselkedésükben. A szerzők a pszilocibin által okozott élményt hasonlónak tartják a spontán misztikus élményekhez.

2. MÓDSZER

Vizsgálati személyek

Összesen 120 művészt vontunk be a vizsgálatba hólabda technika segítségével, kényelmi mintavétellel. A bekerülés feltétele az volt, hogy a vizsgálati személyeknek professzionális művészeknek kellett lenniük, vagy művészhallgatóknak egy felsőoktatási intézményben. Az utóbbi csoportot a budapesti székhelyű Magyar Képzőművészeti Egyetemről és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemről válogattuk be. A művészek szakmáját tekintve különböző területekről származtak: irodalom (N=30), filmművészet (N=19), képzőművészet (N=8), vizuális (N=43) és alkalmazott művészetek (N=20).

Interjúk

Nyitott kérdéseket tartalmazó, félig strukturált interjúkat vettünk fel 2010 augusztusa és 2011 júliusa között. Minden interjút rögzítettünk, átlagos időtartamuk 10 és 45 perc közé volt tehető. Elsőként röviden bemutatuk a kutatást és rögzítettük a demográfiai adatokat. A vizsgálati személyeket azonban nem tájékoztattuk részleteiben a vizsgálat céljáról, hogy elkerüljük a nyelvi viselkedésükre gyakorolt lehetséges hatást.

Az interjúk tematikus szempontból két részből álltak: az első során a művészek az alkotási folyamatról alkottak véleményt; arról, hogyan élük meg, mit gondolnak róla, milyen speciális szokásaik vannak erre vonatkozóan (amennyiben vannak) stb. A második részben a pszichoaktív szer-használat és művészi alkotás közötti kapcsolatról számoltak be; használnak-e szereket az alkotáshoz, és ha igen, mit gondolnak a munkára, műalkotásokra és kreativitásra gyakorolt hatásukról.

Kérdőív

Egy rövid, strukturált kérdőívet alkalmaztunk minden interjú közepén a legális és illegális szerhasználati szokások feltérképezése érdekében. A dohányzásra és alkoholfogyasztásra vonatkozó itemek mellett a következő anyagok használatá-

ra kérdeztünk rá: kannabisz, ecstasy, amfetamin, kokain/crack, heroin és egyéb opiátok, LSD, 'mágikus' gombák, GHB, szerves oldószerek, szteroidok, alkohol gyógyszerekkel kombinálva és nyugtatók vagy altatók orvosi rendelvény nélkül. A kérdések a szerhasználat élettartam, elmúlt évi és elmúlt havi prevalenciájára vonatkoztak. A kérdőívből nyert adatok alapján a vizsgálati személyeket a pszichedelikus vagy kontrollcsoportokba soroltuk be.

A vizsgálati személyekcsoportosítása

A 120 fős összmintából 60 személyt azonosítottunk a szerhasználati szokások alapján. Kétharmadukat a tesztcsoportba osztottuk, mivel ők használtak pszichedelikumokat az elmúlt évben – amelyek jelen esetben az LSD-t és a pszilocibin tartalmú gombákat jelentették. A kontrollcsoport 28 főből állt; ők soha semmilyen pszichedelikus szert nem használtak. Ezen felül annak érdekében, hogy elkerüljük más szerek lehetséges hatásait illetve kereszt hatásait, azon személyeket, akik több mint háromszor ittak alkoholt az elmúlt hónapban és ezen alkalmakkor több mint négy italt fogyasztottak, kizártuk a csoportból. Hasonlóképp kizártuk azokat, akik az elmúlt év során kannabiszt vagy stimulánsokat (amfetamin, ecstasy vagy kokain) használtak. Kor tekintetében a 60 résztvevő életkora 20-62 évesig terjedt, emellett, a pszichedelikumokat használó csoport majdnem 10 évvel fiatalabb volt (átlag: 27,6 év, szórás: 5,8) a kontrollcsoporthoz viszonyítva (átlag: 37,2 év, szórás: 10,9). A nemek arányát tekintve a tesztcsoportban a férfiak aránya 75%, míg a kontroll csoportban 71,4% volt.

Kvalitatív és kvantitatív adatelemzés

Az adatelemzés kvalitatív módszerével rejtett jelenségeket térképezhetünk fel szövegekben. Emellett a kutatók új mintázatokat is felfedezhetnek, amelyek a társadalomtudományok területén dolgozóknak segítséget nyújthatnak kutatott témájukkal kapcsolatban. A kvalitatív tudás szerkezete jól felépített: mind klaszikus kutatással kapcsolatos kézikönyvek (Denzin és Lincoln, 1994), mind szoftverek formájában (Atlas.ti, NVIVO stb.) elérhető. A kvalitatív adatelemzés elmélete és módszertana széles körben használatos: kitűnő kézikönyvek láttak napvilágot a különböző kvalitatív módszerekkel kapcsolatban a néprajz, akciókutatás, beszélgetéselemzés, diszkurzív pszichológia, narratív pszichológia, szociális reprezentáció és a megalapozott elmélet terén (Willig és Stainton-Rogers, 2008; Smith, 2008). A kvalitatív adatelemzés szemlélete a pszichológia számos területén alkalmazható, úgymint szociál-, egészségpszichológia, fejlődéslelektan, klinikai, tanácsadás, törvényszéki, illetve munka- és szervezetpszichológia.

Ebben a szakaszban a művészek interjúinak számítógépes kvalitatív elemzésére fókuszáltunk azzal a céllal, hogy a szerhasználat és művészi kreativitás kapcsolatának tekintetében új aspektusokat tárjunk fel.

A kvalitatív tartalomelemzéshez azAtlas.ti szoftvert alkalmaztuk. Elsőként minden interjút beírtunk a szoftverbe, ezt követte minden olyan mondat manuális szelekciója és kódolása, amely a pszichedelikus szerek használata és (a) az alkotási folyamat, illetve kreativitás, (b) tudatosság és (c) spiritualitás kapcsolatára vonatkozó utalásokat tartalmazott. Ezen munka outputja három olyan, a szoftver által generált szöveges fájl volt, amelyek csupán a kiválasztott mondatokat tartalmazták. Ezeket használtuk a mondatok további alkategóriákra bontására, ahogy az alább, az eredmények részben látható. A mondatok szelekciója, az alkategóriákról történő értekezések és a kódolás a mi feladataink voltak. Előre egyeztetett kritériumok alapján, közös diszkusszió után minden szerző részt vett ezen folyamatokban.

Ez a fejezet a szöveges adatok kvantitatív elemzését, azaz a tartalomelemzést is magában foglalja. A kvalitatív elemzés exploratív természetével ellentétben a tartalomelemzés célja a mérés. A számítógépes tartalomelemzés képes a szövegekben megtalálható különböző szókatégoriák gyakoriságát illetően statisztikai adatot szolgáltatni. Emellett arra is használható, hogy az alanyok különböző csoportjait különféle viszonylatokban hasonlíthassuk össze (Berelson, 1952/1971; Krippendorff, 2004; Neuendorf, 2002).

Adataink kvantitatív tartalomelemzésének célja a pszichoaktív szerek verbális viselkedésre gyakorolt hosszú távú hatásának vizsgálata volt. Egy korábbi nyelvi viselkedést kutató vizsgálatunkban (Iszáj, Ehmann, Demetrovics, 2011) sem kognitív, sem érzelmi különbségeket nem tudtunk kimutatni a kannabiszt használó, illetve a nem szerhasználó kontrollcsoport között. Ez alkalommal szándékunkban állt a szó-, és kifejezés-kategóriákat kiterjeszteni további számítógépes tartalomelemzés céljából. Ebben a kutatásban arra voltunk kíváncsiak, hogy a három szókatégoria – kreativitás, tudatosság és spiritualitás – mentén kimutatható-e statisztikailag szignifikáns különbség a szerhasználó és nem szerhasználó csoport tagjainak szóhasználata között.

A kvantitatív tartalomelemzés a NooJ nyelvi fejlesztő környezet segítségével történt (Silberztein, 2004). A NooJ nem kifejezetten tartalomelemzésre szolgál, hanem korpuszlingvisztikai nyelvi fejlesztő környezet. Két figyelemre méltó előnnyel rendelkezik a többi programhoz képest: nemcsak egyes szavakat képes azonosítani, hanem idiómákat is, és ezért alkalmas a többnyelvű tartalomelemzésre is. Az adatfeldolgozás folyamata a következő volt: (a) minden szöveget beletettünk egy elektronikus corpusba; (b) ez alapján a szoftver generált egy szógyakoriság listát; (c) a listából három kategóriát válogattunk ki – kreativitás (pl. eredeti, autonóm, metafora, váratlan), tudatosság (pl. álom, automatikusan, tudatában van, ego), spiritualitás (pl. energia, hinni, igaz, Isten); (d) ezen három kategória eloszlását elektronikusan számítottuk ki a teszt-, és kontrollcsoportra

vonatkoztatva; (e) a két csoport közötti statisztikai szignifikancia kiszámítása t-próba segítségével valósult meg.

3. EREDMÉNYEK

A művészek szubjektív élményei a vizsgálat fontos elemeinek tekinthetők. A pszichedelikus csoport tagjainak idézeteivel szemléltetjük a pszichedelikumokról alkotott véleményüket. Etikai okokból minden személyt kódoltunk. Így például a Psyched_01_F kóddal azonosítjuk a pszichedelikus csoport első női alanyát.

Pszichedelikumok és kreativitás

Segíthetik-e a pszichedelikumok a művészek munkáját?

A pszichedelikus csoportban kilenc személy (28%) állította azt, hogy LSD és mágius gomba hatása alatt képtelenek dolgozni és elérni a kreatív állapotot a szerek erős hatásai miatt. 22 személy (68%) viszont úgy gondolta, hogy a megváltozott tudatállapot tekintetében a pszichedelikumok hasznosak lehetnek a kreatív folyamat inspirációs fázisában.

„De hogy volt is egyszer egy ilyen próbálkozásom, hogy na, akkor most beeesdézve írjunk, és az milyen jó lesz. És, mit tudom én, írtam két mondatot, és aztán rájöttem, hogy most nem a fehér papírt kéne nézni, hanem úgy a körülöttem lévő színes dolgokat, mert a fehér papír, az össze-vissza hullámzik, de most ez nem fog nekem ihletet adni.” (Psyched_01_F).

„.....De így ötletgyűjtésre, meg így inspirációnak tökéletes.” (Psyched_06_M).

„Tehát a hallucinogén kábítószereknél inkább, mert ugye különböző vizuális dolgokat láthat az ember, vagy olyan tudati állapotba kerülhet, ahogy normális esetben soha, és esetleg egy ilyen önvizsgáló és egy ilyen mérlegelő dologból esetleg kijöhet valami, tehát, ami áttételesen kihathat mondjuk az alkotásra.” (Psyched_13_M).

Pszichedelikumok hatása alatt született alkotások

Nyolc személy (25%) próbált meg a pszichedelikumok használatával konkrétan alkotni. A művészek az így született műveket eltérőnek értékelik a normál tudatállapotban készülettől.

„De, hogy mondjuk például rajzolni begombázva, olyan már volt, és azokat így ki is tettem a falamra, mert azok ilyen nagyon érdekes rajzok lettek. Ott is ez az egymásból kiágazó, de hogy emberi arc. És akkor, mit tudom én, azon belül meg valami ki-

sebb jelenet. Szóval ilyen, ilyen furcsa, ilyen, kicsit ilyen dimenzió egybecsúszások szerű dolog.” (Psyched_01_F).

„... egy kép, ami, az beeledézve készült, de abból is így nagyon sok ötlet megszületett, meg mit tudom én, szóval így általában ezek jó százalékban jól sülnek el. Mondjuk ilyen, az esetek 97%-ában jól sülnek el.” (Psyched_06_M).

„... egyszer egy barátommal írtunk egy novellát, nagyon betrippezve, tehát beeledézve. Az lett a címe, hogy A fogászka. Hát nem mondom, hogy ki fogják adni, de egy nagyon, nekem még mindig nagyon szórakoztató mű. Pontosán rekonstruálja nyelvileg ezt a másfajta flow-t, amit ez az állapot okoz. Tehát, ez a, ilyen burjánzás, és egy helyen megállapodásra képtelenséges állapot.” (Psyched_18_M).

Pszichedelikumok és tudatosság

Az összefüggések megértésére való jobb rálátás

A tesztcsoport huszonhárom személye (71%) azt hangsúlyozta, hogy módosult tudatállapotban nem kreatívabbnak érzik magukat, hanem inkább azt, ahogyan a dolgok közötti kölcsönös viszonyok összefüggnek, máshogyan látják a megváltozott perspektíva okán. Új és mélyebb összefüggések élményeiről, a gondolkodás felszabadulásáról és introspekciónról számoltak be:

„Nem kreatívnak szoktam magam érezni LSD hatása alatt, hanem inkább jobb összefüggés kutatónak.” (Psyched_18_M).

„... amikor, mondjuk dolgok között keresünk kapcsolatot, akkor ezek a szerek segíthetnek annyiban, hogy megpróbáljuk valami más dolgok, vagy más oldalról nézni a dolgokat. És esetleg felszabadultabban tudunk gondolkodni, és a saját agyunkban keresgélni, és kapcsolatokat keresni.” (Psyched_08_F).

Jobb gondolkodási készség

Huszonegy alany (65%) érzékelt bizonyos változásokat a gondolkodás folyamatában. Ehhez kapcsolódva említhető, hogy a pszichedelikumok megváltoztatják a használók gondolkodási folyamatait, az eddigiektől eltérő látásmódot adva, amely a szerhatás elmúltával is fennállhat. Az alanyok továbbá azt gondolják, hogy ezen szerek emelik a tudatosságot.

„... de alapvetően én az LSD-vel vagyok úgy, meg a gombával, hogy az egy olyan dolog, ami nagyon jó útra tudja téríteni ezt a dolgot, hogyha az ember okosan használja, meg nem minden nap izé, örület, hanem tényleg ezt lehet úgy csinálni, hogy szépen

átgondolja, és akkor általában vannak ezek a párhuzamos gondolatok, és akkor találkoznak, és akkor abból teljesen abszurd dolgok szoktak születni.” (Psyched_06_M).

„... inkább a tapasztalás, meg az érzékelésnek a megváltozása okozza azt az élményt, amitől én végül is, amikor az ember alkot, akkor is arra van szüksége, hogy megváltoztassa a saját érzékeit, bele tudjon kerülni valami olyan hangulatba, amibe amúgy nem. Tehát ebben tud segíteni, hogy mutat egy ilyen prototípust arra, hogy hogyan lehet máshogy gondolkodni” (Psyched_11_M).

A tudattalan használata az alkotási folyamatban

Tizenötén (46%) gondolták úgy, hogy mind tudatos, mind tudattalan tartalmakkal dolgoznak. A tudattalan részek dominálása esetén a művészek úgy érzik, hogy nem ők dolgoznak, csupán a folyamat részeiként élük meg az alkotást. A vizsgálati alanyok a pszichedelikumok által kiváltott állapotok és az alkotási folyamat összehasonlítására szolgáltak példákkal; a két fogalom a módosult tudatállapot tekintetében hasonlít.

„Képeket is azért látok, mert igazából az agyamnak elkezd egy olyan regisztere működni, amit tényleg már nem is én szabályozok. Na most az ember azért ezt el tudja sajátítani, vissza tud rá emlékezni.”... „Tehát a gondolataidnak a sebességét, azokat vissza tudod rakni arra a szintre, ha egyszer már megtanultad.” (Psyched_07_M).

„... az agy lekapcsol és akkor, hoppá, csináltam valamit, visszanézem, és na, ez már jó ritmusban, vagy hoppá, mi ez az effekt? Működik, és akkor jön a ráeszmélés, hogy valami történt.” (Psyched_09_M).

„Szóval, megint csak a vízió. Tehát az, ami inkább olyan módosított tudatállapotban.” (Psyched_09_M).

Pszichedelikumok és spiritualitás

Egy magasabb egységhez való kötődés

Huszonöt személy (78%) gondolta úgy, hogy a pszichedelikumok pozitívan befolyásolták fejlődésüket a spiritualitásról alkotott képüket illetően. Egy olyan speciális tudatosságról számoltak be, amely a nyugalom és teljesség érzését nyújtja. Emellett a gondolkodás hiányát és a munka könnyűségét hangsúlyozták a normál tudati működéshez viszonyítva.

„Hát főleg az LSD azért csinál egy olyat, hogy pont ezt a speciális nézőpontot megkapja az ember, ami olyan, hogy mindenre jobban rálát. Tehát nagyon hasonló ahhoz, amiről a klinikai halál állapotát megélt emberek számolnak be. Egy olyan fajta

tudatosság, ami egyfajta látás, de nem ez a fizikai látás, hanem egyszerűen tudom, hogy hol és hogyan. És ez végtelenül megnyugtató, mert úgy valahogy minden pont a helyén van, és rendben van.” (Psyched_02_F).

„Nagyon érdekes volt, mert ott teljesen ilyen absztrakt dolgok lettek belőle, és ugye teljesen máshogy érzékeltem dolgokat. Meg, hát úgy éreztem, hogy nem kell gondolkodnom, tehát, hogy ez ami, egy normális alkotásnál megvan, hogy az ember így tudja, hogy mit miért rajzol, az ott teljesen megszűnik. Tehát volt olyan is, hogy csak úgy rátettem a kezemet a papírra, és anélkül, hogy a tudatomban ott lett volna, hogy én mozgatom a kezemet, így szaladt a ceruza.” (Psyched_04_F).

A művel való azonosulás érzése

Hús művész (62%) érzett egységet az épp alakulóban lévő művel. Az alkotás néhány pillanatában azt érezték, hogy a művön kívül nem is léteznek. Úgy látták a műveket, mint a világ egy másik dimenzióját a normál tudatállapotban megéltékhez képest.

„... konkrétan emlékszem arra, hogy mintha létrehoztam volna valamit. Tehát, ahogy rajoltam, meg alakítottam, úgy együtt lélegzett az egész dolog velem.” (Psyched_04_F).

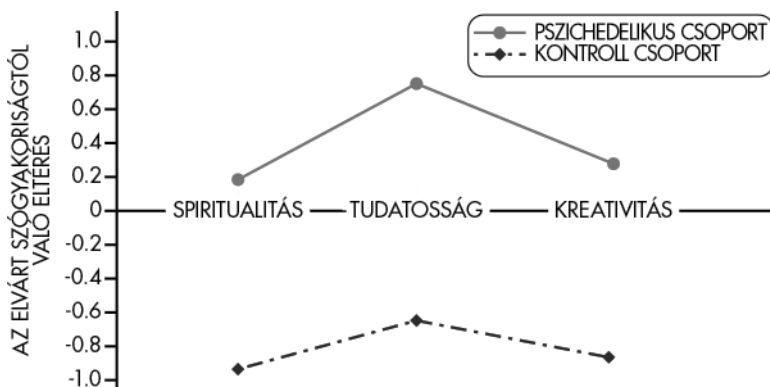
„... minthogyha még az is megszűnne, hogy én ki vagyok. Szóval ebből a szempontból igen, mert végül is igazából csak a kép van előttem, ahogyan ott vagyok.” (Psyched_04_M)

„Plusz a képnek a terébe belevonódom, és akkor az egész más dimenzió, mint amik a külvilágnak a tárgyai, és néha nagyon nehéz visszajönni. Nagyon nehéz átkerülni is, meg nagyon nehéz visszajönni is. Vagy nem könnyű átkerülni, de nehéz visszajönni, ez biztos.” (Psyched_23_M).

Kvantitatív tartalomelemzés

A kvantitatív tartalomelemzés statisztikai eredményei szerint a szógyakoriság mindhárom kategóriát tekintve szignifikánsan magasabb a pszichedelikumokat használó csoport esetében a kontrollcsoporthoz viszonyítva (kreativitás: $t = 4,813$, $p < 0,001$; tudatosság: $t = 3,463$, $p = 0,001$; spiritualitás: $t = 3,021$, $p = 0,004$) (1. ábra).

Hangsúlyozandó azonban, hogy ezen eredmények nem azt tükrözik, hogy az LSD- és mágikusgomba-fogyasztók kreatívabbak, tudatosabbak vagy spirituálisabbak lennének, mint a nemhasználók. A megállapítások arra utalnak, hogy a fenti három kategória fogalmai és kérdései ezeket a személyeket jobban érdeklik, mint a kontrollcsoportot, és valószínűbb, hogy az ide kapcsolódó szavakat a spontán beszédük során használni fogják.

1. ábra Pszichedelikus szerhasználók és kontroll személyek szóhasználata

4. DISZKUSSZIÓ

Ahogy azt feltételeztük, a tanulmány eredményei arra mutattak rá, hogy a pszichedelikus szerek használatának hatása van a művészek verbális viselkedésére. Szignifikáns különbséget találtunk mindhárom szó kategóriára vonatkoztatva a pszichedelikus és kontrollcsoport között (ld. 1. ábra). Ez azt sejteti, hogy a pszichedelikum-használók jobban tudatában vannak a kreativitással, tudatossággal és spiritualitással való kapcsolatuknak, mint a kontrollcsoport tagjai. A művészek beszámolóinak fontossága megkérdőjelezhetetlen szubjektív tartamuk miatt, emellett alátámasztják az irodalomban fellelhető elméleti feltevéseket is.

Pszichedelikumok és kreativitás kapcsolatát tekintve a pszichedelikumokat használó művészek egy kisebb hányada számolt be arról, hogy képtelen szerhatás alatt a konkrét alkotásra az érzékelés erőteljes változása miatt. Ez alátámasztja Fischer (1972) állítását, amely szerint a kreatív eredményesség nem feltétlenül javul pszichedelikus szerek használata során. Ezzel ellentétben a művészek kétharmada azt gondolta, hogy ezen szerek segítenek az inspiráció fejlesztésében és új ötletek megjelenésében, amely támogatja Masters és Houston (2000) és hazai viszonylatban Frecska és Mtsai (2012) azon gondolatát, hogy a pszichedelikumok a kreativitás facilitálására használhatók. A műveket tekintve a pszichedelikumok hatása alatt készültek egyértelműen eltérnek azoktól, amelyeket normál tudati állapotban alkottak, ami megegyezik Dobkin de Rios és Janiger (2003) illetve Fischer és Scheib (1971) tanulmányainak eredményeivel.

Az összefüggések élményét – megérteni azt, ahogyan a dolgok kölcsönösen egymáshoz kapcsolódnak – a pszichedelikum-használat fontos elemének tekinthetjük. Ez Farthing (1992) 'interpretatív introspekció' terminusához köthető abban az értelemben, hogy a személyek mélyebben foglalkoznak az érzelmeik-

kel és gondolataikkal szerhatás alatt, mint teszik azt más alkalmakkor. A megváltozott gondolkodási képességük, a mérsékelt kognitív funkciók jelenléte támogatják Carhart-Harris és mtsai (2012) fent bemutatott eredményeit. A kreatív folyamat módosult tudatállapotként történő felfogása és a művészek azon hite, hogy a pszichedelikumok fokozzák a gondolkodásukat megerősítik a fent Grof (2000) és Grinspoon és Bakalar (1979) által leírt jelenségeket. A művészek továbbá gyakran hasonlították a pszichedelikumok által okozott módosult tudatállapotot az alkotásban is fellelhetőhöz, amelyekben a közös pont Csíkszentmihályi (1998) 'aha' élményének fokozottabb jelenléte.

A spiritualitás témáját illetően a művészek gyakran számoltak be a Dobkin de Rios és Janiger (2003) által bevezetett egység koncepciójáról. Ezt a felszabadultság és a szentség érzése kíséri, amelyeket McCabe (1974) mint a pszichedelikus csúcsművészet jellemzőit határozta meg. A művészek arról is beszámoltak, hogy a pszichedelikumok pozitívan befolyásolták a spiritualitáshoz való viszonyukat, amely látható a Pahnke és Doblin által véghezvitt vizsgálatban (Doblin, 1999). Az egység megélésének egy másik aspektusa magában foglalja a művészek azonosulását művükkel. Tanulmányunk nem mentes a korlátoktól. Kényelmi mintavételt alkalmaztunk, így az eredmények általánosíthatósága limitált. Emellett a kérdőív korlátozott számú pszichedelikus szert tartalmazott, amelyek eredményeként nem vontunk be olyan alanyokat, akik más pszichedelikus anyagot használtak, mint az LSD vagy a pszilocibin tartalmú gombák. Továbbá új pszichedelikus szerek tűntek fel az utóbbi időben, amelyek vizsgálata akár művészek körében is biztosan érdekes eredményekkel járna. Ezek mellett, a kérdőív itemeinem utaltak a pszichedelikumok mennyiségére, így ezt nem vettük figyelembe, amely esetlegesen további egyéni eltéréseket eredményezhet; a jövőbeni vizsgálatok során a szerhasználókat a pszichedelikum-fogyasztás gyakorisága és/vagy a használt mennyiség szerint lehetne csoportosítani.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

Végezetül a művészek azt gondolják, hogy az alkotás lehet olyan módosult tudatállapot, amely során azt érzik, hogy egy másik dimenzióban vannak (vagy legalábbis más szemszögből tekintenek a világra, mint általában). Ez a kapcsolat a pszichedelikumokkal, amelyek szintén olyan speciális látásmódot adnak, amely a hatás múltával is megmaradhat. A művészek a pszichedelikumok fogyasztását inspiratív, transzformatív eseményként élik meg. Azt is láthattuk, hogy a módosult tudatállapot mindennapos eleme a művészek életének, akik ezt többféleképpen érhetik el, ide tartozik például a meditáció vagy egyszerűen csak az alkotásra való fókuszáltság állapota. Mindenesetre a munkájukat kísérő szélsőséges érzelmi nyomás miatt mindenképp szükségük van a módosult állapotok jelenlétére.

IRODALOM

- Berelson, B. (1971). *Content analysis in communication research*. (Original work published in 1952). New York, NY: Hafner Publishing Company.
- Berge, T.J. (2002). Jekyll and Hyde revisited: Paradoxes in the appreciation of drug experiences and their effects on creativity. *Journal of Psychoactive Drugs*, 34(3), 249-262.
- Carhart-Harris, R. L., Erritzoe, D., Williams, T., Stone, J. M., Reed, L. J., Colasanti, A., Tyacke, R. J., Leech, R., Malizia, A. L., Murphy, K., Hobden, P., Evans, J., Feilding, A., Wise, R. G., & Nutt, D. J. (2012). Neural correlates of the psychedelic state as determined by fMRI studies with psilocybin. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109, 2138-2143.
- Csikszentmihályi M. (1998). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. Oxford: Oxford University Press.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Dobkin de Rios, M., & Janiger, O. (2003). *LSD, spirituality, and the creative process*. Rochester, VT: Park Street Press.
- Doblin, R. (1991). Pahnke's "Good Friday Experiment": A long-term follow-up and methodological critique. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 23(1), 1-28.
- Doblin, R., Beck, J. E., Chapman, K., & Alioto, M. D. Oscar Janiger's Pioneering LSD Research: A Forty Year Follow-up. *From the Bulletin of the Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies*, 7-21.
- Farthing, G. W. (1992). *The psychology of consciousness*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Fischer, R., & Scheib, J. (1971). Creative performance and the hallucinogenic drug-induced creative experience or one man's brain-damage is another's creativity. *Confinia Psychiatrica*, 14, 174-202.
- Fischer, R., Fox, R., & Ralstin, M. (1972). Creative performance and the hallucinogenic drug-induced creative experience. *Journal of Psychoactive Drugs*, 5(1), 29-36.
- Frecska, E., Móré, C. E., Vargha, A., & Luna, L. E. (2012). Enhancement of creative expression and entoptic phenomena as after-effects of repeated ayahuasca ceremonies. *Journal of psychoactive drugs*, 44(3), 191-199.
- Griffiths, R. R., Richards, W. A., McCann, U., & Jesse, R. (2006). Psilocybin can occasion mystical-type experiences having substantial and sustained personal meaning and spiritual significance. *Psychopharmacology*, 187(3), 268-283.
- Grinspoon, L., & Bakalar, J. B. (1979). *Psychedelic drugs in the twentieth century*. New York, NY: Basic Books.
- Grof, S. (2000). *Psychology of the future: lessons from modern consciousness research*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Iszák, F., & Demetrovics, Z. (2011). Balancing between sensitization and repression: The role of opium in the life and art of edgar allan poe and samuel taylor coleridge. *Substance use & misuse*, 46(13), 1613-1618.
- Iszák F., Ehmann B., & Demetrovics Zs. (2011). *Az alkohol- és a marihuána-használat okozta mintázati eltérések kreatív alkotók körében*. Előadás a Magyar Addiktológiai Társaság VIII. Kongresszusán („Kutatás és gyakorlat az addiktológiában”). Siófok, 2011. November 24-26.

- Jones, M. T. (2007). The creativity of Crumb: Research on the effects of psychedelic drugs on the comic art of Robert Crumb. *Journal of psychoactive drugs*, 39(3), 283-291.
- Knafo, D. (2008). The senses grow skilled in their craving: Thoughts on creativity and addiction. *The Psychoanalytic Review*, 95(4), 571-595.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Krippner, S. (1968). The psychedelic state, the hypnotic trance and the creative act. *Journal of Humanistic Psychology*, 8, 49-67.
- MacRae, E. (2004). *The ritual use of ayahuasca by three Brazilian religions*. Retrieved from: http://neip.info/upd_blob/0000/647.pdf.
- Masters, R. E. L., & Houston, J. (1968). *Psychedelic art*. New York, NY: Grove Press.
- Masters, R. E. L., & Houston, J. (2000). *The varieties of psychedelic experience: The classic guide to the effects of LSD on the human psyche*. South Paris, ME: Park Street Press.
- McCabe, O. L. (1974). Psychedelic (LSD) psychotherapy: A case report. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 11(1), 2.
- Móró, L., Simon, K., Bárd, I., & Rácz, J. (2011). Voice of the psychonauts: Coping, life purpose, and spirituality in psychedelic drug users. *Journal of psychoactive drugs*, 43(3), 188-198.
- Neuendorf, K. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Sessa, B. (2008). Is it time to revisit the role of psychedelic drugs in enhancing human creativity?. *Journal of Psychopharmacology*, 22(8), 821-827.
- Silberztein, M. (2008). *NooJ v2 Manual*. www.nooj4nlp.net
- Smith, J. A. (Ed.) (2008). *Qualitative psychology. A practical guide to research methods*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Ujváry I., & Demetrovics Zs. (2009). A hallucinogének. In: Demetrovics Zs. (Szerk.). *Az addiktológia alapjai II.* (pp. 151-205). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Willig, C., & Stainton-Rogers, W. (Eds.) (2008). *The SAGE handbook of qualitative Research in Psychology*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Zinberg, N. E. (1984). *Drug, set and setting. The basis for controlled intoxicant use*. New Haven, CT: Yale University Press.